

прааналізаваны. Але, нягледзячы на гэта, узнікае пытанне, ці з'яўляюцца дадзеныя сцэнарыі развіцця прымальнымі для сучаснай сусветнай эліты? Ці гатовы заможныя добраахвотна падзяліцца сваім багаццем і прывілеямі з большасцю насельніцтва планеты? Верагоднасць становіцца адказу на такія пытанні невысокай. Зыходзячы з гэтага, у рамках праблемы альтэрнатыўнасці грамадскага развіцця ўзнікае новы аспект – формы барацьбы за рэалізацыю альтэрнатыў, аптымальных для развіцця чалавечтва ў цэлым. Варта адзначыць, што дадзены бок пытання не атрымаў дастаткова шырокага асвятлення ў сучаснай сацыяльнай філасофіі і публіцыстыцы. Разам з тым, без яго рашэння перспектывы ажыццяўлення найбольш спрыяльнага сцэнарыя далейшага развіцця чалавечтва становяцца нявызначанымі. Таму можна выказаць меркаванне, што наступная распрацоўка праблемы альтэрнатыўнасці грамадскага развіцця шмат у чым будзе звязана з пошукам шляхоў і форм барацьбы за рэалізацыю аптымальных альтэрнатыў сацыяльнай эвалюцыі.

Такім чынам, працэс паступовай змены парадыгм сацыяльнага пазнання з культурна-гістарычнай на экалага-футуралагічную паўплываў на змяненне сэнсавага зместу праблемы альтэрнатыўнасці. У рамках першай парадыгмы альтэрнатывы грамадскага развіцця разглядаліся толькі як розныя формы ўвасаблення ў вызначаных гістарычных умовах агульных законаў сацыяльнай эвалюцыі больш высокага парадку і выступалі ў якасці дылем сучаснасці. Таму дадзены падыход не прадугледжваў наяўнасці ў гістарычным працэсе фундаментальных альтэрнатыў.

У сваю чаргу, у апошняй трэці ХХ ст. на фоне фарміравання экалага-футуралагічнай парадыгмы сацыяльнага пазнання паняцце «альтэрнатыва» стала разуменнем хутчэй не як дылемы сучаснасці, а як нешта іншае, адрознае ад сучаснасці. Паколькі ў гэты перыяд у рамках сінергетыкі была абгрунтавана прынцы-

повая поліварыянтнасць сацыяльнай эвалюцыі, фундаментальны характар альтэрнатыў грамадскага развіцця стаў відавочным для большасці прадстаўнікоў сацыяльна-гуманітарных дысцыплін. Усё гэта ў значнай ступені спрыяла афармленню сцэнарнага метаду пазнання соцыуму, заснаванага на вывучэнні альтэрнатыўных варыянтаў працякання гістарычнага працэсу.

Дадзены метад атрымаў асабліваю папулярнасць у галіне футуралагічных даследаванняў па прычыне прынцыповай нявызначанасці асноўнага аб'екта вывучэння – будучыні. Такім чынам, асэнсаванне розных сцэнарыяў развіцця грамадства ў ХХІ ст. з'яўляецца адным з ключавых аспектаў праблемы альтэрнатыўнасці сацыяльнай эвалюцыі на сучасным этапе распрацоўкі і складае яе сутнасную аснову.

Літаратура

1. Кузнецов, А.В. Практикум по философии: Социальная философия / А. В. Кузнецов, В.В. Кузнецов. – Минск: Асар, 2007. – 832 с.
2. Бочаров, А.В. Проблема альтернативности исторического развития: историографические и методологические аспекты: автореф. дис. ...канд. ист. наук: 07.00.09 / А.В. Бочаров; Томск. гос. ун-т. – Томск, 2002. – 26 с.
3. Ковальченко, И.Д. Методы исторического исследования / И.Д. Ковальченко. – М.: Наука, 1987. – 441 с.
4. Римский клуб / сост. Д.М. Гвишиани, А.И. Колчин, Е.В. Нетесова, А.А. Сейтов. – М.: УРСС, 1997. – 384 с.
5. Можейко, С.М. Синергетика / С.М. Можейко // Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / гл. науч. ред. и сост. С.Ю. Солодовников. – Минск: МФЦП, 2002. – С. 731 – 741.
6. Лесков, Л.В. Футуросинергетика. Универсальная теория систем / Л.В. Лесков. – М.: Экономика, 2005. – 169 с.

Summary

The article deals with the approaching the problem of finding alternatives in the public development sphere. The author examines dynamic's change in the semantic content of the problem and comes to the conclusion that today specialists acknowledge the fundamental nature of alternatives of social evolution

Паступіў у рэдакцыю 27.09.2010 г.

УДК 141.7:008

І.І. Таркан,

выкладчык кафедры філасофіі БДПУ

ПРАБЛЕМЫ І ПЕРСПЕКТЫВЫ АРГАНІЗАЦЫІ МІЖКУЛЬТУРНАГА ДЫЯЛОГУ ВА ЁМОВАХ СУЧАСНАЙ ГЛАБАЛІЗАЦЫІ

Працэсы міжкультурнай камунікацыі з'яўляюцца адным з вызначальных фактараў глабалізацыі. Яны прама або ўскосна ўплываюць на ўсе сферы і інстытуты сацыяльнага жыцця, абумоўліваюць характар іх раз-

віцця, скіраванасць і тэндэнцыі. Аднак пры глабальнай эканамічнай і сацыяльнай няроўнасці, барацьбе за прыродныя рэсурсы і назапашванні зброі масавага знішчэння, міжкультурныя канфлікты могуць у яшчэ большай ступені

абвастрыць глабальныя праблемы. Таму пера-адоленне міжкультурнай адчужанасці і пошук адзінства паміж разнастайнымі культурамі з'яўляюцца фундаментальнымі ўмовамі развіцця тэхнагеннай цывілізацыі ў XXI ст.

Ажыццяўленне гэтых умоў патрабуе надання працэсу міжкультурнага ўзаемадзеяння рэгулюемага характару. Ён магчымы пры стварэнні адпаведных інстытутаў, здольных выstupіць рухаючай сілай дыялогу культур. Гэта дасць магчымасць вырашыць не толькі праблемы міжкультурнай нетрывальнасці, але таксама стварыць умовы для шырокага абмену духоўнай спадчынай культур, што дазволіць значна пашырыць межы філасофскай рэфлексіі, накіраванай на пошук новых каштоўнасцей, прынцыпаў і ідэалаў глабальнай супольнасці.

У цяперашні час існуе вялікая колькасць арганізацый і праектаў, якія спрыяюць развіццю міжкультурнага дыялогу ва ўсім свеце. Сярод іх можна вылучыць рэлігійныя, адукацыйныя, палітычныя, прававыя арганізацыі, дзейнасць якіх накіравана на фарміраванне глабальнага грамадзянскага грамадства. Найбольш уплывовымі сярод іх з'яўляюцца канферэнцыя Парламента сусветных рэлігій – у галіне міжканфесійных зносін, ЮНЕСКА і Рух Фетхулы Гюлена – у сферы культуры і адукацыі, арганізацыя «Міжнародны прагрэс» Ханса Кехлера – у галіне міжнароднага права, арганізацыя «Ісламская канферэнцыя», фонд «Азія–Еўропа» – у міжнародных адносінах. Хоць сфера і маштабы дзейнасці гэтых арганізацый істотна адрозніваюцца, тым не менш, усе яны разглядаюць міжкультурны дыялог у якасці імператыву, без якога рашэнне глабальных праблем і фарміраванне новых каштоўнасцей няздзейсна. У дадзеным артыкуле разглядаецца ўплыў, які аказваюць гэтыя арганізацыі на трансфармацыю сучаснага грамадства і працэс міжкультурнага ўзаемадзеяння.

Арганізацыі міжкультурнага дыялогу выконваюць некалькі важных функцый. Па-першае, гэта камунікатыўная функцыя. Выступаючы ў якасці форуму, на якіх сустракаюцца прадстаўнікі розных культур, яны прадстаўляюць магчымасць свабоднай міжкультурнай камунікацыі, знішчэння негатыўных стэрэатыпаў і пераадолення граніц адчужанасці паміж культурамі. Камунікацыя і ўзаемаразуменне культур выступаюць важнай перадумовай для кансалідацыі дзяржаў вызначанага рэгіёна ў наднацыянальныя палітычныя сістэмы або асновай для ўмацавання салідарнасці паміж народамі, якія належаць да розных сацыяльна-эканамічных, палітычных і культурных сістэм.

Па-другое, арганізацыі выконваюць аксіялагічную функцыю, што выцякае з камунікатыўнай. Узаемаразуменне, якое ўзнікае паміж

камуніцуючымі суб'ектамі (індывідамі, групамі, цывілізацыямі), суправаджаецца трансляцыяй тых або іншых ідэалаў, каштоўнасцей, норм з адной культуры ў іншую. Гэта вядзе да ўзаемнай адаптацыі і трансфармацыі культур, што выяўляецца ў з'яўленні новых сэнсаў універсальнай культуры.

Па-трэцяе, варта таксама паказаць на сацыялізатарскую функцыю арганізацый міжкультурнага дыялогу. Звязаныя з пэўнымі сферамі сацыяльнага жыцця, яны забяспечваюць транскультурнае інтэграванне вартасных арыенціраў і норм у інстытуты палітыкі, права, эканомікі, экалогіі, адукацыі і інш.

Мяркуючы аб міждзяржаўнай кансалідацыі і ўмацаванні міжнароднай салідарнасці, варта спыніцца на тым, што арганізацыі міжкультурнага дыялогу з'яўляюцца галоўнай сілай фарміравання цалкам новага тыпу сацыяльнай ідэнтычнасці. Як вядома, у папярэднія гістарычныя эпохі сацыяльная ідэнтычнасць засноўвалася на нейкай сукупнасці культурных каштоўнасцей, характэрных для таго або іншага калектыву, абмежаванага агульнымі кроўнароднымі сувязямі, гістарычнымі і геаграфічнымі межамі.

З развіццём капіталістычных адносін, фарміраваннем унутраных рынкаў і палітыкай пратэкцыянізму складаецца нацыянальны тып сацыяльнай ідэнтычнасці. У марксісцкай філасофіі было пастаўлена пытанне аб магчымасцях наднацыянальнай ідэнтычнасці, для абазначэння якой выкарыстоўвалася паняцце класа. У цяперашні час у сувязі з транснацыянальнымі працэсамі таксама ідзе фарміраванне новай, наднацыянальнай ідэнтычнасці. Дзейнасць міжкультурных арганізацый, з аднаго боку, спрыяе захаванню наяўных культур, а, з іншага боку, збліжаючы іх прадстаўнікоў і забяспечваючы паразуменне паміж імі, руйнуе тыя асноватворныя прынцыпы, на якіх грунтуецца нацыянальная самаідэнтыфікацыя індывіда.

У аснове фарміравання наднацыянальнай ідэнтычнасці ляжыць змена сэнсу паняцця «Іншы». Калі да пачатку глабалізацыі ўяўленні аб іншай культуры, як правіла, насілі негатыўны характар, то ў сучасную эпоху, у якой дынамічна пераадольваюцца ўсе камунікацыйныя і інфармацыйныя бар'еры, «Іншы» перастае быць недаступным нашаму разуменню, ён не з'яўляецца больш «Чужым», але становіцца партнёрам па дыялогу. Зразумець крытэрыі і прынцыпы, на якіх павінна грунтавацца новая форма самаідэнтыфікацыі, спрабуе нямецкі філосаф Юрген Хабермас. Па яго меркаванні, у аснову сучаснай глабальнай культуры могуць легчы каштоўнасці, ідэалы і нормы, якія выводзяцца з тых маральных абавязкаў, наяўнасць якіх неабходна для пераадолення кры-

зісу сучаснай тэхнагеннай цывілізацыі: «Калі дзяржаўная грамадзянская салідарнасць караніцца штораз у асаблівай калектыўнай ідэнтычнасці, то салідарнасць паміж грамадзянамі свету павінна абавязкова выключна на выяўлены ў правах чалавека маральны ўніверсализм» [3, с. 334]. «Але палітычнай культуры сусветнай супольнасці недастае этыка-палітычнага вымярэння, — працягвае нямецкі філосаф, — якое было б неабходным для адпаведнай глабальнай супольнасці і ўтварэння глабальнай ідэнтычнасці» [3, с. 335].

Арганізацыі міжкультурнага дыялогу спрыяюць развіццю этыкі міжкультурнай камунікацыі, пошуку і выпрацоўцы новых каштоўнасцей, ідэалаў і норм, а таксама іх інтэграванню ў сучасныя сферы сацыяльнага жыцця. Дадзеныя працэсы з'яўляюцца падмуркам для фарміравання інтэрнацыянальнай калектыўнай свядомасці, рашэння глабальных і лакальных праблем, трансфармацыі сацыяльных інстытутаў тэхнагеннага грамадства.

Аднак на шляху развіцця сусветнай супольнасці, на аснове свабоднага і раўнапраўнага міжкультурнага дыялогу узнікаюць сур'ёзныя перашкоды. Гэта абумоўлена існаваннем сіл, якія накіроўваюць узаемасувязі паміж культурамі ў цалкам процілеглае рэчышча: ад камунікацыі і ўзаемаразумення да канфлікту і сутыкненняў, ад выпрацоўкі новых каштоўнасцей праз сінтэз культур да ўсталявання культурнага імперыялізму.

Так, прыкладам навуковага абгрунтавання палітыкі культурнага імперыялізму можа служыць дзейнасць Гарвардскай акадэміі міжнародных і рэгіянальных даследаванняў, заснаванай пры Цэнтры міжнародных спраў Гарвардскага ўніверсітэта, старшыней якога з'яўляўся вядомы палітолаг Сэмюэль Ханцінгтон. У канцы 90-х гг. па ініцыятыве Гарвардскай акадэміі быў праведзены форум «Культурныя каштоўнасці і прагрэс чалавецтва», мэта якога — адлюстраванне значэння культуры і міжкультурных сувязей у сучасных глабальных працэсах. Вялікая частка навукоўцаў прызнала культурныя каштоўнасці ў якасці найважнейшага фактару сацыяльных змен. Аднак крытэрыем для азначэння «вышэйшых» і «найніжэйшых» каштоўнасцей прымаліся ўніверсальны заходняй цывілізацыі. Адпаведна, прыклады сацыяльных, эканамічных і палітычных цяжкасцей у тых краінах, якія развіваюцца на Поўдні, разглядаліся як вынік уплыву каштоўнасцей традыцыйнага грамадства. Такім чынам, культурныя ўніверсальны гэтых незаходніх супольнасцей павінны быць перагледжаны і ператвораны ў адпаведнасці з крытэрыямі лібералізму і дэмакратыі [2, с. 23]. Дадзеная ідэя з'яўлялася асноўнай у большасці дакладаў. Так, Харысан, на прыкладзе Лацін-

скай Амерыкі абгрунтоўваў сувязь паміж некаторымі культурнымі ўніверсальнымі і праваламі эканамічнай і палітычнай мадэрнізацыі гэтага рэгіёна [2, с. 17].

Акрамя таго, шырокае распаўсюджванне канцэпцыі «сутыкнення цывілізацый» Ханцінгтона ў сучасным навуковым і палітычным дыскурсе спрыяе эскаляцыі міжкультурных канфліктаў, узмацненню ўльтраправых ідэй у палітычных партыях і арганізацыях. У цэлым можна сказаць, што навукоўцы Гарвардскай акадэміі міжнародных і рэгіянальных даследаванняў, прызнаючы абсалютнае значэнне каштоўнасці «прагрэсу» ў тым сэнсе, у якім ён разумеецца ў заходняй традыцыі, а таксама не прымаючы магчымасці раўнапраўнага міжкультурнага дыялогу, апраўдваюць палітыку культурнага імперыялізму ЗША і іншых індустрыяльна развітых краін.

Зваротным бокам культурнага імперыялізму з'яўляецца рост экстрэмісцкіх і фундаменталісцкіх настрояў у краінах Поўдня. Так, буйной падзеяй, якая спрыяла абвастранню канфлікту паміж цывілізацыямі, з'яўляецца міжнародная канферэнцыя па пераацэнцы Халакоста, праведзеная па ініцыятыве іранскага прэзідэнта Махмуда Ахмідзінежада, у Тэгеране ў снежні 2006 г. Удзельнікі дадзенай канферэнцыі ігнаравалі факты масавага гвалту над яўрэямі ў 1933–1945 гг. Сярод запрошаных гасцей прысутнічаў Дэвід Дзьюк, былы лідар Куклуксклан, яўрэйскія антысіяністы Машэ А. Фрыдман і Ізраіл Д. Вейс, Роберт Фарысан з Ліёнскага ўніверсітэта, Фрэдрык Цёбен, які прадстаўляў Адэлаідскі Інстытут, канадскі палітолаг Шыраз Доса і інш. Усе гэтыя навукоўцы ў сваіх працах з розных пазіцый паставілі пад сумненне факт сістэматычнага знішчэння яўрэяў у Германіі [5].

Правядзенне канферэнцыі накіраванае «Культурных каштоўнасцей і прагрэсу чалавецтва» Гарвардскай акадэміяй або «Пераацэньванні глабальнага бачання Халакоста» іранскім урадам зусім не спрыяе ўсталяванню і падтрыманню здаровых адносін паміж цывілізацыямі. Хоць на гэтых форумах абгрунтоўваюцца альтэрнатыўныя ідэі і гіпотэзы, якія пацвярджаюцца адпаведнымі фактамі, што спрыяе развіццю навуковых дыскусій, тым не менш, палітызацыя гэтых ідэй прыводзіць да ўзмацнення і распаўсюджвання негатыўных культурных стэрэатыпаў.

Аднак акрамя ўнутраных прычын, якія перашкаджаюць кансэнсусу прадстаўнікоў розных канфесій і этнасаў, праблема дыялогу культур абвастраецца ў сувязі з сацыяльна-эканамічнымі супярэчнасцямі тэхнагеннай цывілізацыі. Капіталістычная света-сістэма заснавана на глабальнай палярызацыі пануючага Цэнтра (Поўнач) і залежнай Перыферыі (Поў-

дзень), якая выяўляецца ў няроўным размеркаванні тавараў, фінансаў, правоў і ўлады. Канцэпцыя сутыкнення цывілізацый, якая адмаўляе магчымасць дыялогу культур, выступае ў якасці ідэалагічнай надбудовы, што камуфлюе эканамічную і сацыяльную няроўнасць праблемамі канфесійнай і этнічнай нецярпімасці. Адсюль выцякае: арганізацыям міжкультурнага дыялогу варта аб'ядноўваць свае намаганні з іншымі антысістэмнымі рухамі – альтэглабалістамі, зялёнымі.

На гэты момант звяртаюць увагу такія філосафы, як М. Харт, А. Негры і Ж. Дэрыда. Усе яны адзначаюць неабходнасць стварэння ўмоў па згуртаванні чалавецтва ў адзіную глабальную сілу, здольную супрацьстаяць сучасным дэструктыўным тэндэнцыям. М. Харт і А. Негры на гэтай падставе адзначаюць наступнае: «Цяперашняя сітуацыя спрыяльная не з-за сусветнага крызісу дэмакратыі, сталага стану выключнасці і бясконцай глабальнай вайны, а хутчэй з-за таго, што ўнутраная сіла мноства паспела да такога ўзроўню, калі, дзякуючы сеткам сувязі і супрацоўніцтва, а таксама вытворчасці агульнага, мноства ўжо здольна само стварыць альтэрнатыўнае дэмакратычнае грамадства» [4, с. 429–432]. У сваю чаргу, вядомы французскі філосаф, Ж. Дэрыда будучыню антысістэмных сіл уяўляе як узаўважэнне новага Інтэрнацыянала: «Новым Інтэрнацыяналам тут завецца тое, што нагадвае аб'яднаным у саюз і не маючым істытуцыянальнага замацавання сяброўстве паміж тымі, хто – нават калі яны цяпер не вераць або ніколі не верылі ў нейкі сацыялістычны марксісцкі інтэрнацыянал, у дыктатуру пралетарыату, у месіяна-эсхаталагічную ролю сусветнага саюза пралетарыяў усіх краін – працягваюць натхняцца, па меншай меры, адным з духаў Маркса або марксізму...

для таго, каб аб'яднацца на новы – канкрэтны і рэальны – лад, нават калі такі альянс ужо прымае форму не партыі або працоўнага інтэрнацыянала, але свайго кшталту контрзаговору [contre-conjuration] з мэтай (тэарэтычнай і практычнай) крытыкі сучаснага стану міжнароднага права, канцэпцый дзяржавы і нацый і г. д.» [1, с. 126–127].

Такім чынам, у пачатку XXI ст. галоўная праблема альтэглабалісцкіх экалагічных і міжкультурных арганізацый заключаецца ў пошуку шляхоў і сродкаў кансалідацыі аднаго з адным і ўсяго чалавецтва ў барацьбе за выхад з наяўнага крызісу і пераход да новага этапу развіцця цывілізацыі, у аснове якой павінны ляжаць каштоўнасці эгалітарнай дэмакратыі.

Літаратура

1. Деррида, Ж. Призраки Маркса. / Ж. Деррида; пер. с фр. Б. Скуратова. – М.: Логос-альтера, 2006. – 256 с.
2. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. – М.: Московская школа политических исследований, 2002. – 320 с.
3. Хабермас, Ю. Политические работы / Ю. Хабермас; пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: Практика, 2005. – 368 с.
4. Хардт, М. Множество: война и демократия в эпоху империи / М. Хардт, А. Негри – М.: Культурная революция, 2006. – 559 с.
5. Robert, Tait. Holocaust deniers gather in Iran for «scientific» conference / Tait Robert // Gurdian. – 2006. – December.

Summary

The article deals with the activities of organizations of intercultural dialogue. The article notes that the main obstacles to a successful dialogue between cultures are both internal difficulties, based on a sense of intolerance toward other cultures and the influence of cultural imperialism. Solving these problems is directly related to the need to join organizations of inter-cultural dialogue with other anti-systemic forces – alterglobalists and environmental movements.

Паступіў у рэдакцыю 29.09.2010 г.

УДК 141.7

Н.У. Адаева,

выкладчык кафедры філасофіі БДПУ

КАЗВАЛЮЦЫЯ ПРЫРОДЫ І ГРАМАДСТВА Ў САЦЫЯЛЬНА-ФІЛАСОФСКАЙ КАНЦЭПЦЫІ М.М. МАЙСЕЕВА

У сярэдзіне XX ст. пачаўся працэс фарміравання новай навуковай і светапогляднай парадыгмы ўзаемаадносін прыроды і грамадства. У гэты перыяд экалагічныя праблемы паступова ператвараюцца ў глабальныя праблемы сучаснасці, і на прэжні план высоўваецца неабходнасць распрацовак у галіне аховы прыроды. Шэраг еўрапейскіх даследчыкаў (А. Швейцэр, Э. Уілсан, М. Рьюз) распрацавалі

біяцэнтрычную мадэль, у аснове якой ляжала індывідуальная адказнасць кожнага члена грамадства за захаванне прыроды.

Новую старонку ва ўсведамленне сацыяльна-прыроднай цэласнасці і фарміраванне экалагічнага светапогляду ўпісаў акадэмік Мікіта Мікалаевіч Майсееў – адзін з выдатных прадстаўнікоў навуковага свету, які з прыродазнаўчых, гуманітарных, прававых, этычных пазі-